

ИСПИТИВАЊЕ СТАВОВА УЧЕНИКА, РОДИТЕЉА И ПОСЛОДАВАЦА О
РЕАЛИЗАЦИЈИ СТРУЧНЕ ПРАКСЕ

(испит за стицање лиценце за директора образовно-васпитне установе)

КАНДИДАТ:

Небојша Поповски,
Директор Економско-трговинске школе „Паја Маргановић“, Панчево

Панчево, децембар, 2020. године

Садржај

Апстракт.....	3
1. Увод.....	4
2. Методолошки део рада.....	5
2.1. Предмет истраживања.....	6
2.2. Циљ истраживања.....	6
2.3. Варијабле истраживања.....	7
2.4. Методе, технике и инструменти истраживања.....	7
2.5. Испитаници истраживања.....	8
2.6. Процедура истраживања.....	8
3. Резултати истраживања.....	9
3.1. Упоредивање ставова ученика о важности и присутности појединих тврдњи/исказа.....	9
3.2. Упоредивање ставова родитеља/старатеља о важности и присутности појединих тврдњи/исказа.....	12
3.3. Упоредивање ставова послодаваца о важности и присутности појединих тврдњи/исказа.....	15
4. Мере за превазилажење проблема на стручној пракси.....	16
4.1. Мере које треба да предузме родитељ.....	17
4.2. Мере које треба да предузме послодавац.....	18
4.3. Мере које треба да предузме наставник практичне наставе.....	18
4.4. Препоруке директора за унапређење образовно- васпитног рада у домену стручне праксе ученика, наставника, родитеља/старатеља.....	19
5. Закључак.....	20
Литература.....	21

Апстракт

Стручна пракса у привредним друштвима веома је важна, не само као саставни облик образовно-васпитног рада средњих стручних школа, већ и као припрема за професионалну каријеру ученика. Она може бити увод у остваривање добрих пословних резултата. Ученици, који се одреде да упишу средње стручне школе у подручју рада Трговина, угоститељство и туризам, обавезни су да све време трајања свог образовања одлазе у привредна друштва, са циљем да знања стечена у теорији примене у пракси.

Да би се адекватно одговорило захтевима и изазовима услужног сектора и потребама све захтевнијих гостију, потребан је квалификован и мотивисан кадар. У циљу стицања неопходних практичних вештина, како би се задовољили захтеви савременог начина пословања, практично усвајање знања је неопходно.

Стручна пракса може помоћи послодавцима у избору будућих кадрова, а ученицима у проналажењу посла и избору послодаваца. Знања стечена на стручној пракси могу користити родитељима у процесу осамостаљивања и сазревања њихове деце, а ученицима служити као путоказ да се боље сналазе у приватном и професионалном животу, и да се лакше укључују у радни однос.

Међутим, упркос томе, приликом реализације стручне праксе постоје одређени проблеми. Анализирајући ставове ученика, најчешћи проблеми који се јављају приликом одласка на стручну праксу у вези су са њиховом недовољном мотивисаношћу. Замерке ученика најчешће се односе на другачији начин рада и физички напор који осећају после шесточасовног боравка на пракси. Неретко, ученици истичу да се градиво које су учили у школи, према актуелним плановима и програмима, разликује од задатака на стручној пракси. Неретко, послодавци истичу да често немају времена да се посвете ученицима и задацима које са њима треба да прођу, услед повећаног обима посла. Такође, послодавци као један од проблема виде и то да немају довољно квалификовано особље које би могло да пружи и потребан педагошки надзор над ученицима на пракси и да је важно да у процесу усвајања знања ученици прођу целокупну процедуру пословања једног предузећа. Родитељи, са треће стране, сматрају да је стручна пракса веома корисна за њихову децу, али да би они били мотивисанији уколико би постојала новчана надокнада.

Да би ученици постигли боље резултате у свом раду, али и како би се одговорило потребама све захтевнијег тржишта услуга, неопходно је испитати и упоредити ставове ученика који одлазе на стручну праксу, ставове послодаваца, без којих процес обављања стручне праксе није могућ, и родитеља, који представљају важну карику и имају велики утицај на квалитетно обављање стручне праксе и стицање знања ученика у привредним друштвима.

Кључне речи: стручна пракса, средње стручне школе, ученици, послодавци, родитељи, Србија.

1. Увод

Туризам и угоститељство представљају један од најбрже растућих сектора у свету, пружајући тако наду за развој идентичних тржишта рада у југоисточној Европи. Добро обучени и стручни кадрови су предуслов за одрживи развој.¹ Реформа туристичког образовања је један од приоритета многих земаља у развоју, чији је циљ да се у будућности ослањају на сектор услуга.² Незаменљива улога „живог рада” представља највећу шансу за смањење стопе незапослености у сиромашнијим земљама.³

Туристички сектор има другачију структуру од осталих привредних грана. Пружање услуга и интеракција са клијентима представљају основ свих делатности. Туристички сектор подразумева већи удео радне снаге у укупним инвестицијама у односу на друге привредне гране.⁴ С обзиром на предвиђања да ће до 2020. године 9.2% свих радних места у свету бити из сектора туризма, односно да ће један од 10 послова бити у овој делатности⁵ (ILO, 2011), едукацију је неопходно ускладити са потребама локалног тржишта и променама на глобалном нивоу. Стандардизација квалитета и процеса у образовању представља нужност, како у теоријским, тако и у практичним фазама (Guzeller, Yildiz & Sonuc, 2009)⁶.

Србији је неопходно да кроз процес стварања друштвеног партнерства између привреде, образовних институција и националне службе за запошљавање, школује кадрове у складу са захтевима привреде⁷ (Албијанић, 2010).

Наставни планови средњих стручних школа у пољу рада Трговина, угоститељство и туризма, у оквиру стручних предмета обухватају блок наставу, практичну наставу и професионалну праксу које заједничким именом зовемо стручна пракса.

Ученици смера **Кувар**, у првој, другој и трећој години, у оквиру предмета *Куварство* имају обавезне вежбе, практичну наставу и блок наставу. Иако наставни планови као место реализације свих облика стручне праксе предвиђају извођење у учионици, кабинету за куварство или угоститељским објектима, професори ЕТШ „Паја Маргановић” теже проналажењу што бољих угоститељских објеката са циљем да ученици знања стечена у школи примене у пракси. Идентична ситуација је са смеровима **Конобар**,

¹ Dejanović, D. (2019): *Enogastronomске манифестације и функцији обликовања туристичке понуде*. Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu,

² Водич за професионалну праксу у привредним друштвима (2011). Завод за уџбенике Београд.

³ Мишковић, И. (2013): Ставови студената туризма о утицају стручне праксе на избор будућег занимања и управљање каријером. *Tims Acta*, 7: 39-50.

⁴ Kusluvan, S. (2003): *Managing Employee Attitudes and Behaviors in the Tourism and Hospitality Industry*. New York: Nova Science Publishers.

⁵ International Labour Office. Global Employment Trends 2011, (05.011.2020.) Preuzeto sa: <http://www.ilo.org>.

⁶ Guzeller, C. O., Yildiz, S., Sonuc, N. (2009): Comparison of Tourism Education Programs in Turkey and Greece, Future Challenges. *Turizam* 13(1). Novi Sad: Prirodno-matematički fakultet.

⁷ Албијанић, М. (2010): Људски капитал у функцији економског раста и примена на Србију. Београд: Факултет за економију, финансије и администрацију.

Посластичар, Трговац и Туристичко-хотелијерски техничар. Школа сарађује са великим бројем хотела, ресторана, посластичарница са подручја Београда, Панчева, Вршца, Опова, Ковина, и на тај начин се труди да унапреди процес усвајања знања и вештина ученика на пракси, са циљем да у будућности буде укључена у процес дуалног образовања и тако постане још атрактивнија за ученике и родитеље.

Стога је важан део овог истраживања био усмерен на анализу ставова ученика и њихових родитеља, као и запослених у хотелима, ресторанима, туристичким агенцијама, туристичким организацијама, трговинама и посластичарницама, у којима се реализује стручна пракса ученика Економско-трговинске школе „Паја Маргановић” из Панчева. Савети и мишљења свих страна у процесу организације и реализације стручне праксе могу бити од велике користи за унапређење њеног квалитета, као и у решавању проблема са којима се ученици најчешће сусрећу, и због којих често имају негативне ставове према овом виду наставе. Образовне институције, у улози организатора стручне праксе, често се сусрећу са проблемом недостатка разумевања и жеље за сарадњом од стране власника привредних друштава, које каткад у овом процесу не виде сопствени интерес, већ само наметнуту обавезу.

Резултати истраживања спроведеног на Интернационалној школи за хотелијерски менаџмент, при Метрополитан универзитету у Манчестеру, показали су да је 85% ученика, након стручне праксе у Великој Британији и централној Европи, било задовољно стеченим искуствима (страни језици, тимски рад, оперативне вештине, интеракција са туристима), али да је више од половине изјавило да је тај посао изузетно напоран, радно време предуго и непредвидиво, зараде прениске, а радно окружење стресно.⁸

С обзиром на чињеницу да истраживања са наведеном темом и проблематиком у домаћој литератури и пракси готово да не постоје, циљ овог истраживања је да се, анализом резултата, дође до одговарајућих закључака који могу успешно да се имплементирају у пракси.

Такође, резултати истраживања могу бити од користи колегама са сличним проблемима у раду када је у питању стручна пракса ученика у наведеном подручју рада, са циљем побољшања резултата ученика, квалитета стручне праксе и успешности школе у образовању стручних кадрова и њене конкурентности на тржишту рада.

2. Методолошки део рада

Истраживање везано за овај рад је спроведено у Економско-трговинској школи „Паја Маргановић“ у Панчеву у периоду од једне школске године и то 2020/21. године. За потребе овог рада анализирани су ставови ученика, њихових родитеља или старатеља и

⁸ Kusluvan, S. (2003): *Managing Employee Attitudes and Behaviors in the Tourism and Hospitality Industry*. New York: Nova Science Publishers.

послодаваца о улози и значају професионалне праксе, као једног од облика и начина остваривања образовно-васпитног рада у циљу постизања што бољих постигнућа ученика.

Почетна хипотеза од које се пошло у истраживању:

Н₀: Постоје подударња у ставовима ученика, родитеља и послодаваца:

- код ученика важно – присутно
- код родитеља важно – присутно
- код послодаваца важно – присутно;

Помоћна хипотеза:

Н₁: Постоје подударња у ставовима ученика, родитеља и послодаваца:

- шта је важно – између ученика, родитеља и послодаваца;
- колико је присутно – између ученика, родитеља и послодаваца.

2.1. Предмет истраживања

Истраживањем је обухваћено 277 ученика Економско-трговинске школе „Паја Маргановић“ у Панчеву који су уписани од 01.09.2020. године, као редовни ђаци другог, трећег и четвртог разреда наше школе, у пољу образовања *Трговина, угоститељство и туризам*. У нашој школи, то су ученици образовног профила: Туристичко-хотелијерски техничар, Трговац, Кувар, Конобар и Посластичар.

Такође, истраживањем су обухваћени и њихови родитељи или старатељи, укупно њих 271 (од 277 родитеља - 6 није одговорило), као и 127 послодаваца, тј. ментори на пракси (лица која су у објектима привреде задужена за њихову стручну обуку).

Ученици првог разреда наведених смерова нису обухваћени овим истраживањем, јер нису прошле школске године били наши ђаци, те нису ни могли похађати наставу стручне праксе.

Проблем истраживања у овом раду се може исказати питањем: *Да ли постоји статистички значајна разлика у ставовима ученика, послодаваца и родитеља о важности и присутности стручне праксе за ученички професионални развој као и постизање већих ученичких постигнућа?*

2.2. Циљ и задаци истраживања

Циљ истраживања је да се упореде ставови ученика, родитеља и послодаваца о важности и присутности стручне праксе у односу на професионални развој ученика, као и достизање ученичких постигнућа.

Задаци истраживања су: 1) утврдити како су ученици, родитељи и послодавци степеновали важност и присутност појединих тврдњи у анкети о стручној пракси; 2) открити у оквиру којих тврдњи постоје поклапања о важности и присутности тврдњи у

анкети о стручној пракси; 3) открити у оквиру којих тврдњи постоје различита мишљења, односно, мимоилажења у ставовима о важности и присутности тврдњи, ради пружања помоћи послодавцима и ученицима да похађање стручне праксе буде више сврсисходно.

2.3. Варијабле истраживања

У оквиру анкете формулисана су тврдње о значају стручне праксе за будући професионални рад ученика, као и о могућностима примене тако стечених знања на свом будућем радном месту; о повезаности знања која се стичу у школи и на стручној пракси; о могућностима мотивисања ученика да што боље обављају стручну праксу и њиховој ангажованости на стручној пракси.

Тврдње у упитнику су атрибутивне варијабле које се налазе на ординалној скали. У оквиру сваке тврдње испитаници су се опредељивали, у зависности од личног става, о степену важности дате тврдње (неважно, мало важно, важно и врло важно), као и о степену присутности у обављању стручне праксе (није присутно, у мањој мери присутно, у већој мери присутно и присутно у потпуности).

2.4. Методе, технике и инструменти истраживања

Анкетирање у овом истраживању показало се као најпогоднији метод прикупљања примарних података. Статистички упитник, који је приложен у наставку овог поглавља, је посебно израђен за потребе овог истраживања. Сви посматрани испитаници, ученици (277), родитељи (271) и послодавци (127) су током септембра 2020. године попунили анкету и вратили је наставнику практичне наставе.

Након тога, уследило је сређивање и анализа прикупљених података, формирање и унос податка у базу у екселу, и одабиру статистичких метода, где је акценат био на приказивању релативне структуре статистичких серија. На крају је уследила анализа података и тумачење добијених резултата.

АНКЕТА

Поштовани ученици, родитељи, старатељи и послодавци,

У циљу побољшања квалитета наставе стручне праксе, молимо Вас да попустите овај упитник. Ваши одговори ће бити пажљиво проучени и обрађени, а Ваше мишљење биће најважнији путоказ у настојањима да организујемо још квалитетнију стручну праксу. На наредних једанаест тврдњи/исказа одговорите тако што ћете проценити важност наведене тврдње, односно степен њене присутности по следећој скали:

ВАЖНО	ПРИСУТНО
1. неважно	1. није присутно
2. мало важно	2. у мањој мери присутно
3. важно	3. у већој мери присутно
4. врло важно	4. присутно у потпуности

ВАЖНО

ПРИСУТНО

1	2	3	4	ТВРДЊА/ИСКАЗ	1	2	3	4
				1. Знања стечена на стручној пракси ученицима омогућавају да се боље сналазе у садашњем и будућем приватном и професионалном животу.				
				2. Знања стечена на стручној пракси су довољна да се ученици могу одмах укључити у радни однос (обављати самостално посао за који се образују).				
				3. На стручној пракси ученици стичу практична знања, радне навике и развијају позитиван однос према раду.				
				4. Ученици допуњују своја знања стечена у школи обављањем стручне праксе.				
				5. Стручна пракса помаже послодавцима у избору будућег кадра, а ученицима у избору послодавца.				
				6. Плаћање путних трошкова ученицима за долазак на стручну праксу позитивно би се одразило на њихову и мотивисаност њихових послодаваца.				
				7. Плаћање ученика за обављање стручне праксе додатно би их мотивисало у њиховом стручном усавршавању.				
				8. Запошљавање ученика по завршетку школовања код послодавца код којег обављају стручну праксу, представља обострану корист.				
				9. Правовремено информисање ученика и послодаваца са правима и обавезама на стручној пракси, позитивно ће се одразити на њену реализацију.				
				10. Улога родитеља је важан фактор у успешној реализацији стручне праксе ученика.				
				11. На стручној пракси ученик је максимално одговоран, не касни, испуњава све постављене задатке и показује висок ниво мотивисаности ка стручном усавршавању				

2.5. Испитаници истраживања

Овим истраживањем су обухваћени сви ученици другог, трећег и четвртог разреда наше школе образовног профила: Туристичко-хотелијерски техничар, Трговац, Кувар, Конобар и Посластичар, њихови родитељи или старатељи и послодавци тј. ментори на пракси. С обзиром да је обухваћена целокупна популација, истраживање није узорачког типа.

2.6. Процедура испитивања

Пошто су варијабле атрибутивног карактера на ординалној скали, која је карактеристична за описна обележја која се могу рангирати по степену важности или присутности, у поступку анализе су коришћене методе дескриптивне статистике. У анализи су коришћене и средње вредности које се могу примењивати на поменутој скали, а то су модус и медијана. Модус у нашем истраживању представља тврдња или присутност

која се најчешће јавља у скупу или коју је у одговору изабрао највећи број испитаника. Медијана као средишња вредност обележја, која дели скуп на два једнака дела, показује минималну (или максималну) тврдњу или присутност коју је одабрало 50% испитаника.

3. Резултати истраживања

На основу циља и задатака истраживања, у наведеном поглављу приказују се добијени резултати о стручној пракси, са аспекта ученика, родитеља и послодавца.

3.1. Упоредивање ставова ученика о важности и присутности појединих тврдњи/исказа

У првом делу истраживања поређени су ставови ученика ЕТШ „Паја Маргановић” из Панчева у септембру 2020. године. Односно, оно што сматрају да је важно за обављање стручне праксе, а шта је било присутно у стварном окружењу на пракси током прошле школске године. У табели 1. приказани су ставови који су ученици оцењивали.

Табела 1. Поређење ставова ученика ЕТШ „Паја Маргановић” о стручној пракси.

ВАЖНО У %

ПРИСУТНО У %

1	2	3	4	ТВРДЊА/ИСКАЗ	1	2	3	4
5	6	28	61	1.Знања стечена на стручној пракси ученицима омогућавају да се боље сналазе у садашњем и будућем приватном и професионалном животу.	3	16	28	53
10	13	23	54	2.Знања стечена на стручној пракси су довољна да се ученици могу одмах укључити у радни однос (обављати самостално посао за који се образују).	11	12	29	48
7	11	31	51	3. На стручној пракси ученици стичу практична знања, радне навике и развијају позитиван однос према раду.	6	11	34	49
16	21	27	36	4. Ученици допуњују своја знања стечена у школи обављањем стручне праксе.	4	24	32	40
14	21	27	38	5. Стручна пракса помаже послодавцима у избору будућег кадра, а ученицима у избору послодавца.	26	41	17	16
0	0	2	98	6. Плаћање путних трошкова ученицима за долазак на стручну праксу позитивно би се одразило на њихову и мотивисаност њихових послодавца.	59	25	13	3
1	0	0	99	7. Плаћање ученика за обављање стручне праксе додатно би их мотивисало у њиховом стручном усавршавању.	71	20	9	0
2	4	26	68	8. Запошљавање ученика по завршетку школовања код послодавца код којег обављају стручну праксу, представља обострану корист.	63	19	8	10
8	15	34	43	9. Правовремено информисање ученика и послодавца са правима и обавезама на стручној пракси, позитивно ће се одразити на њену реализацију.	21	58	19	2
21	25	34	20	10. Улога родитеља је важан фактор у успешној реализацији стручне праксе ученика.	30	36	20	14
9	12	33	46	11. На стручној пракси ученик је максимално одговоран, не касни, испуњава све постављене задатке и показује висок ниво мотивисаности ка стручном усавршавању.	3	9	21	67

Извор: Подаци добијени на основу истраживања и анализе анкете ученика

Анализом одговора на питања под редним бројем 1, 2, 3, 4, уочавамо поклапање у мишљењу ученика тј. 50% ученика или више (медијана), као и највећи број ученика (модус) су изјавили да су врло важне и да су врло присутне све четири тврдње везане за корисност практичне наставе у њиховим постугнућима у стручном усавршавању Такође, у оквиру 11. питања уочава се висок степен поклапања о томе да је врло важно да су ђаци на пракси одговорни и да је њихово ангажовање у обављању праксе максимално одговорно тј. присутно у потпуности.

У оквиру 5. тврдње о значају стручне праксе за одабир будућег кадра, код послодавца и будућег послодавца и код ученика постоје незнатна одступања. Највећи број ученика сматра да је то веома важно, али да у пракси је то у мањој мери присутно. Такође незнатних одступања у погледу важности и присутности можемо запазити и у оквиру питања о улози родитеља као важном фактору за успешну реализацију стручне праксе. Највећи број ученика ту тврдњу сматра важном, а у пракси у мањој мери присутном.

Највећа неслагања између важности и присутности проналазимо у оквиру одговора на 6, 7, и 8. питање. Тачније, у оквиру тврдњи које су везане за улогу неког облика финансирања ученика на стручној пракси. Изразито висок проценат ученика од 68% до 99% сматра врло важним плаћање путних трошкова и дневница за повећање њихове мотивисаности, као и да би била вишеструка корист у наставку сарадње послодавца и ученика и након завршетка њиховог редовног школовања (графикон 1.1, 1.2, 1.3).

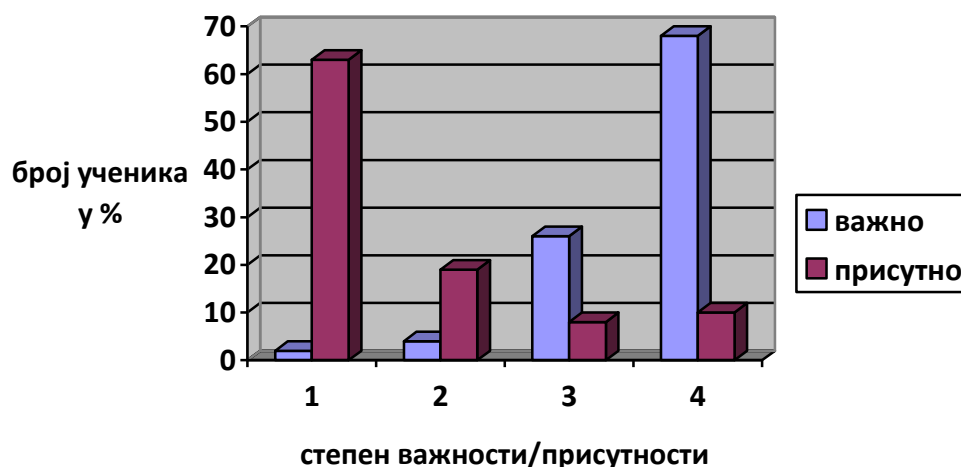
Графикон 1.1. Плаћање путних трошкова ученицима за долазак на стручну праксу позитивно би се одразило на њихову и мотивисаност њихових послодавца.

Графикон 1.2. Плаћање ученика за обављање стручне праксе додатно би их мотивисало у њиховом стручном усавршавању

Графикон 1.3. Запошљавање ученика по завршетку школовања код послодавца код којег обављају стручну праксу, представља обострану корист.

Међутим, највећи број ученика сматра да управо ови искази нису присутни у пракси. Односно, да путне трошкове сами финансирају, да немају никакву материјалну надокнаду за свој рад и да добијање посла након завршетка редовног школовања код послодавца није уобичајна пракса. Такође, највећи број ученика сматра врло важним да сви учесници на стручној пракси буду добро информисани о правима и обавезама, али да у стварности је то у мањој мери присутно.

3.2. Упоредивање ставова родитеља/старатеља о важности и присутности појединих тврдњи/исказа

Анализирајући ставове родитеља/старатеља, уочено је подударање између важности и присутности у оквиру одговора на питања 1, 3, и 4. Односно, највећи број родитеља сматра наведене исказе и врло важним и присутним у потпуности. Највећа одступања се уочавају, као и код ученика, у оквиру исказа који се односе на финансијски сегмент обављања праксе, у оквиру 6. и 7. тврдње. Родитељи сматрају да је врло важно на стручној пракси финансирање превоза и дневница, али да није присутно (графикони 2.2. и 2.3).

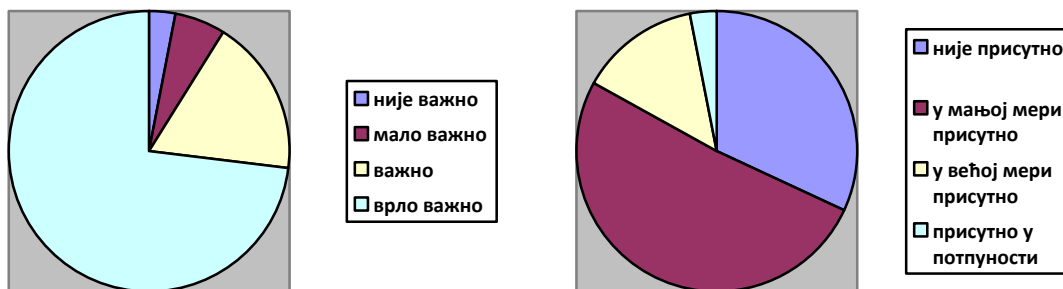
Велика одступања између важности и присутности се уочавају и у оквиру одговора на 5, 8. и 9. тврдњу. Став родитеља је да је послодавцима и ученицима стручна пракса од вишеструке користи око будућег запошљавања, али да је то у мањој мери присутно (графикони 2.1, 2.4. и 2.5). Односно, да се наставак сарадње ученика и послодаваца након редовног школовања ретко дешава. Релативна структура ставова анкетираних родитеља приказана је у табели број 2.

Табела 2. Ставови родитеља о стручној пракси

ВАЖНО У %				ТВРДЊА/ИСКАЗ	ПРИСУТНО У %			
1	2	3	4		1	2	3	4
0	1	21	78	1. Знања стечена на стручној пракси ученицима омогућавају да се боље сналазе у садашњем и будућем приватном и професионалном животу.	11	15	31	43
15	21	28	36	2. Знања стечена на стручној пракси су довољна да се ученици могу одмах укључити у радни однос (обављати самостално посао за који се образују).	24	25	28	23
14	17	30	39	3. На стручној пракси ученици стичу практична знања, радне навике и развијају позитиван однос према раду.	15	21	28	36
5	12	17	66	4. Ученици допуњују своја знања стечена у школи обављањем стручне праксе.	11	17	29	43
3	6	18	73	5. Стручна пракса помаже послодавцима у избору будућег кадра, а ученицима у избору послодавца.	32	51	14	3
0	2	6	92	6. Плаћање путних трошкова ученицима за долазак на стручну праксу позитивно би се одразило на њихову и мотивисаност њихових послодаваца.	95	4	1	0
0	3	3	94	7. Плаћање ученика за обављање стручне праксе додатно би их мотивисало у њиховом стручном усавршавању.	96	2	1	1
1	4	9	86	8. Запошљавање ученика по завршетку школовања код послодавца код којег обављају стручну праксу, представља обострану корист.	11	73	9	7
2	7	12	79	9. Правовремено информисање ученика и послодаваца са правима и обавезама на стручној пракси, позитивно ће се одразити на њену реализацију.	26	48	15	11
15	33	31	21	10. Улога родитеља је важан фактор у успешној реализацији стручне праксе ученика.	24	28	32	16
15	18	28	39	11. На стручној пракси ученик је максимално одговоран, не касни, испуњава све постављене задатке и показује висок ниво мотивисаности ка стручном усавршавању	17	21	36	26

Извор: Подаци добијени на основу истраживања и анализе анкете родитеља

Графикон 2.1. Стручна пракса помаже послодавцима у избору будућег кадра, а ученицима у избору послодавца.

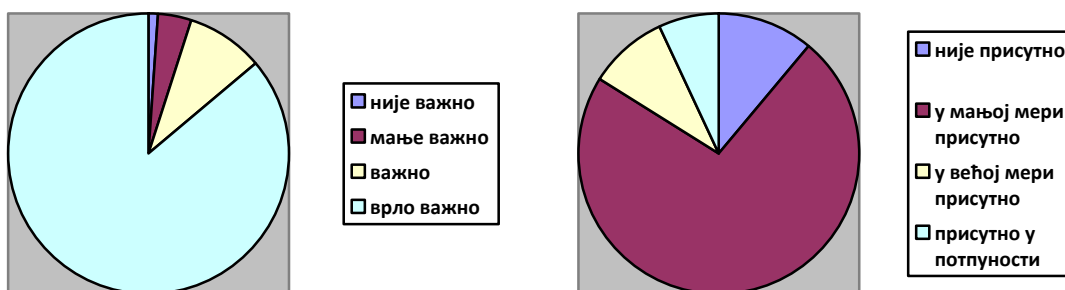
Графикон 2.2. Плаћање путних трошкова ученицима за долазак на стручну праксу позитивно би се одразило на њихову и мотивисаност њихових послодаваца.

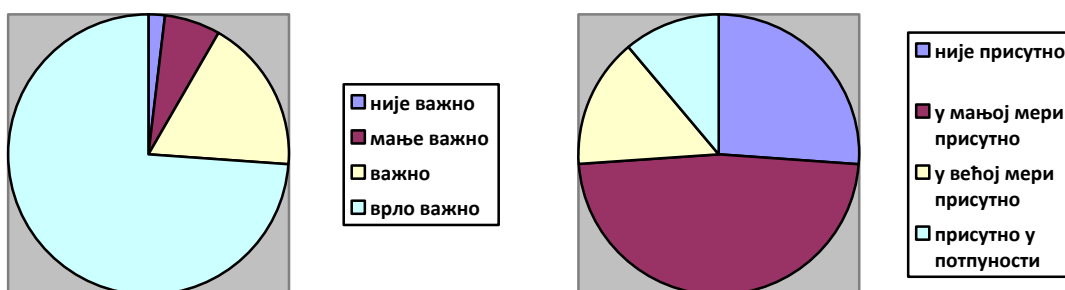
Графикон 2.3. Плаћање ученика за обављање стручне праксе додатно би их мотивисало у њиховом стручном усавршавању.

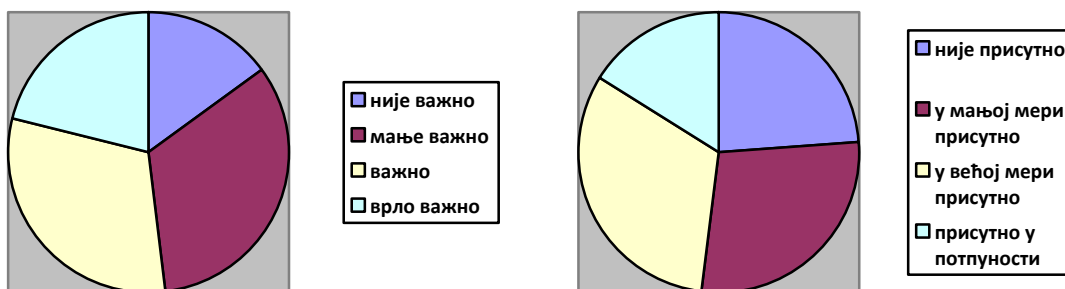
Графикон 2.4. Запошљавање ученика по завршетку школовања код послодавца код којег обављају стручну праксу, представља обострану корист.

Графикон 2.5. Правовремено информисање ученика и послодаваца са правима и обавезама на стручној пракси, позитивно ће се одразити на њену реализацију.

Графикон 2.6. Улога родитеља је важан фактор у успешној реализацији стручне праксе ученика.

3.3. Упоредивање ставова послодаваца о важности и присутности појединих тврдњи/исказа

У табели број 3 приказани су ставови послодаваца. Када су у питању њихови ставови, највећи број сматра да су искази у оквиру тврдњи редног броја 1, 2, 3, 4, 5. и 8.

врло важне и у потпуности присутне. На питања везана за финансирање путних трошкова и обављања стручне праксе, највећи број послодаваца сматра тај исказ мало важним, али такође највећи број њих сматра да није присутан. Више од половине послодаваца сматра врло важним да сви учесници на стручној пракси буду правовремено информисани о својим правима и обавезама на пракси. Такође, истог става су и по питању улоге родитеља као врло важног фактора који има утицаја на успешну реализацију праксе.

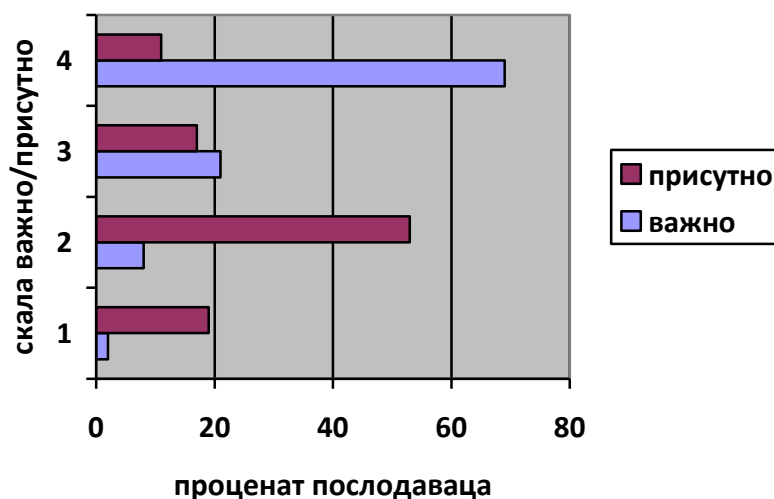
Велика разлика у степену важности и присутности послодавци су исказали у оквиру 10. и 11. тврдње. Послодавци сматрају да су родитељи изразито битан фактор који утиче на постигнуће ученика на стручној пракси, али да је у мањој мери заступљен. Највећи број послодаваца је истакао да је врло важно да ученици буду максимално одговорни на стручној пракси, али такође и највећи број послодаваца истакао да је то у пракси у мањој мери заступљено.

Табела 3. Ставови послодаваца о стручној пракси ученика

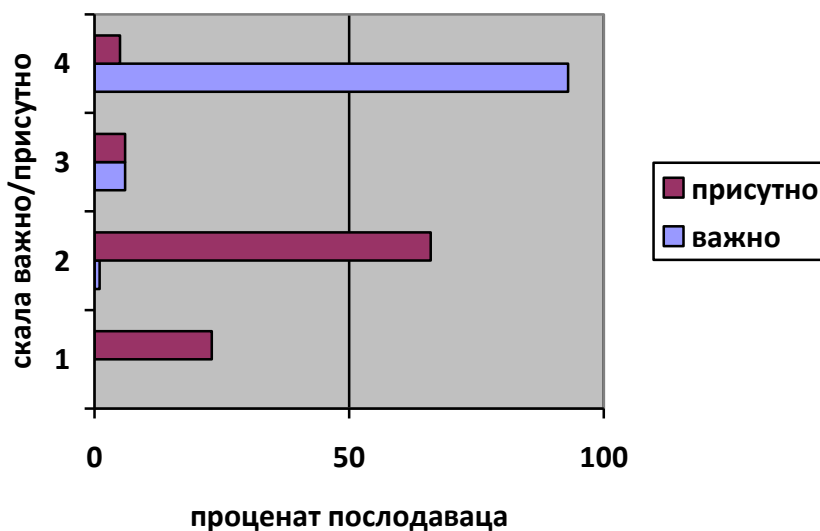
ВАЖНО У %				ТВРДЊА/ИСКАЗ	ПРИСУТНО У %			
1	2	3	4		1	2	3	4
0	1	15	84	1. Знања стечена на стручној пракси ученицима омогућавају да се боље сналазе у садашњем и будућем приватном и професионалном животу.	3	6	11	80
17	18	26	39	2. Знања стечена на стручној пракси су довољна да се ученици могу одмах укључити у радни однос (обављати самостално посао за који се образују).	24	23	25	28
5	8	39	48	3. На стручној пракси ученици стичу практична знања, радне навике и развијају позитиван однос према раду.	8	19	34	39
4	9	24	63	4. Ученици допуњују своја знања стечена у школи обављањем стручне праксе.	3	5	24	68
4	11	33	52	5. Стручна пракса помаже послодавцима у избору будућег кадра, а ученицима у избору послодавца.	5	11	38	46
21	35	26	18	6. Плаћање путних трошкова ученицима за долазак на стручну праксу, позитивно би се одразило на њихову и мотивисаност њихових послодаваца.	69	15	13	3
23	37	24	16	7. Плаћање ученика за обављање стручне праксе, додатно би их мотивисало у њиховом стручном усавршавању.	78	18	3	1
13	19	26	42	8. Запошљавање ученика по завршетку школовања код послодавца код којег обављају стручну праксу, представља обострану корист.	13	19	31	37
4	14	18	64	9. Правовремено информисање ученика и послодаваца са правима и обавезама на стручној пракси, позитивно ће се одразити на њену реализацију.	15	36	28	21
2	8	21	69	10. Улога родитеља је важан фактор у успешној реализацији стручне праксе ученика.	19	53	17	11
0	1	6	93	11. На стручној пракси ученик је максимално одговоран, не касни, испуњава све постављене задатке и показује висок ниво мотивисаности ка стручном усавршавању	23	66	6	5

Извор: Подаци добијени на основу истраживања и анализе анкете послодаваца

Графикон 3.1. Улога родитеља је важан фактор у успешној реализацији стручне праксе ученика.

Графикон 3.2. На стручној пракси ученик је максимално одговоран, не касни, испуњава све постављене задатке и показује висок ниво мотивисаности ка стручном усавршавању.

4. Мере за превазилажење проблема на стручној пракси

На основу уочених различитих ставова у оквиру истраживања, ствара се потреба анализе различитости и примене одређених активности са циљем да се разлике превазиђу.

Резултати истраживања показују да се мишљења ученика, родитеља и запослених у објектима туристичке привреде поклапају у односу на одговоре на питања 1, 2, 3, 4, 8. Односно, да су знања стечена на стручној пракси врло важна за ученике са различитих аспекта професионалног живота. Тако стечена знања, одговорности и радне навике отварају могућности ђацима за запослење, а послодавцима омогућавају обучавање и селекцију стручних кадрова, које на овај начин и сами образују. У томе је заједнички интерес свих страна које су попуњавале упитник: родитеља, послодаваца и ученика.

Са друге стране, мишљења ученика, родитеља и послодаваца се разликују по питању плаћања стручне праксе ученика. Док ученици и родитељи сматрају да је плаћање стручне праксе и путних трошкова мотивишући фактор, који би могао веома подстицајно да се одражава на усвајање нових знања и вештина ученика, послодавци се са тим ставом у највећем броју не слажу, јер су става да ђаци тек треба да уче, односно, да они треба да буду награђени што обучавају младе и још увек неквалификоване кадрове, којима обезбеђују оброк током боравка у њиховим објектима. Послодавцима је веома важно васпитање ученика, у којој родитељи имају најважнију улогу. Са друге стране, родитељи истичу да тај елемент није пресудан, тј. да је мање важан за добро обављање праксе.

Највећи број и ученика и родитеља и послодаваца, се сложио да је врло битно да ученици приликом обављања стручне праксе буду одговорни и своје радне обавезе извршавају благовремено и што успешније. Међутим, док ученици сматрају да се управо тако и понашају на стручној пракси, родитељи сматрају да је то у већој мери присутно, а послодавци да је у мањој мери присутно, тј. да ученици често касне на праксу и да су слабо заинтересовани за рад.

У циљу побољшања резултата на стручној пракси, неопходно је да родитељи, послодавци и наставници практичне наставе, предузимају одређене мере, са циљем постизања бољих резултата ученика у процесу образовања и васпитања.

4.1. Мере које треба да предузме родитељ

- родитељ треба да делује подстичуће на дете и да га мотивише и охрабрује да редовно одлази на стручну праксу са циљем осамостаљивања, стицања важних знања и вештина која ће применити у будућем професионалном животу;
- добром мотивацијом, родитељ подстиче дете да је ово почетак његове каријере и да ће у свом будућем занимању наилазити на различите препреке;
- родитељ комуницира са разредним старешином и професором практичне наставе са циљем да укаже на проблеме које је увидео, а које ученик не може сам да реши;
- уколико послодавац нема новца да плати путне трошкове и дневницу ученика, родитељ треба да охрабрује дете да је тек на почетку своје каријере и да ће новац стићи, како се знања и умећа буду увећавала;

- уколико се ученику не допадају сви послови на пракси, родитељ треба да усмерава дете ка томе да размишља у правцу да се ниједном раднику не допадају у потпуности послови и задужења;
- родитељ разговара са дететом о пословима које је обављао на стручној пракси;
- родитељ је упознат са правима и обавезама детета на стручној пракси;
- родитељ комуницира директно са наставником практичне наставе и разредним старешином, а не са послодавцем;
- родитељ даје своју сагласност за обављање праксе у одређеном објекту

4.2. Мере које треба да предузме послодавац

- пре почетка обављања стручне праксе, неопходно је извршити разговор са ученицима, у присуству професора практичне наставе, и упознати их са правима и обавезама;
- упознати ученике и предметног професора са простором у којем ће се пракса одвијати;
- уверити ученике и професора да су услови за безбедност у раду на стручној пракси испуњени;
- обезбедити ученицима ментора на пракси, која треба да буде особа од поверења и ученика и послодавца;
- омогућити ученицима да буду правовремено информисани о свим пословима које их занимају, и који су важни за реализацију стручне праксе;
- јавно похвалити ученике на пракси за добро обављен посао;
- пронаћи начине за награду ученика уколико је добро обавио своје задатке;
- за најбоље ученике, омогућити додатни рад, мимо стручне праксе који ће бити мотивација ученицима и степеница ка запошљавају и ангажману на привремено-повременим пословима;
- стална комуникација са предметним професором и школом из које долази ученик;
- долазак на завршни испит ученика и прилика за похвалом, наградом, захвалницом.

4.3. Мере које треба да предузме наставник практичне наставе

- неопходна је стална комуникација са учеником, послодавцем, родитељем и управом школе;
- неопходно је стално праћење рада ученика на пракси и комуникација са ментором ученика у објекту привреде;
- ненајављени долазак у објекте у којима ученик обавља стручну праксу и обилазак ученика;
- обавештавати одељенског старешину у случају проблема на пракси;
- обавештавати родитеље о евентуалним проблемима на стручној пракси;
- у случају другачијих афинитета деце, замолити за премештај у други сектор привредног друштва;

- разговарати са учеником о потенцијалним проблемима, и припремити ученике за другачији начин комуникације, рада и стицања знања;
- упућивати молбе превозницима за смањивање цене карата ученицима који одлазе на стручну праксу у друге градове;
- преговарање о могућим дневницама/целарцима за ђаке са циљем повећања мотивације за одласцима на стручну праксу;
- награде за најбоље ђаке на стручној пракси.

4.4. Препоруке директора за унапређење образовно-васпитног рада у домену стручне праксе ученика, наставника, родитеља/старатеља

- Усмеравање у погледу сталног стручног усавршавања наставника, координатора, стручних сарадника, задужених за организацију стручне праксе ученика, са циљем да запослени својим ангажовањем и знањем одговарају захтевима стручне праксе у погледу људских и вредносних карактеристика.
- Стварање услова да ученици, родитељи, професори и послодавци развијају своје односе на поверењу и поштовању кроз организовање, по потреби заједничких састанака, отворених врата у школи и код послодаваца, као и развијање међусобне комуникације. На тај начин ће се развијати и партнерство свих страна.
- Повезивање школа у процесу заједничког решавања проблема и организација заједничких састанака професора практичне наставе, координатора и директора других школа.
- Старање да родитељи, ученици и запослени буду правовремено и тачно информисани о свим важним питањима која су битна за реализацију стручне праксе (начин понашања, одевања, радно време ...), кроз школски сајт, огласну таблу, мејл, Гугл учионицу...
- Састанци са професорима практичне наставе уз њихово подношење извештаја о информисању родитеља на месечном нивоу у вези са резултатима, напредовању ученика, изостајању, комуникацији са родитељима и ученицима.
- Поштовање безбедности на раду ученика који бораве на стручној пракси кроз потписивање уговора са послодавцима.
- Укључивање предузећа у процес рада школе - социопартнери.
- Унапређење могућности за равноправан приступ обављању стручне праксе свих ученика, посебно деци из установа, из мањинских народа, из других културолошких средина, социјално угрожених средина, деци са тешкоћама у учењу, којима треба пружити подршку и мотивисати их добром праксом, са циљем да не напуштају школу, али и кроз додатну пажњу, разговор, састанке са ученицима и родитељима.
- Мотивација ученика и родитеља за што боље практично образовање које би омогућило ученицима запошљавање по завршетку школовања и конкуреност на

тржишту рада кроз: посету часовима и објектима, добру комуникацију, тачно и правовремено информисање, узајамно поверење, поштовање прописа.

- Пројекти као део стручне праксе ученика: Пројекти Министарства културе, Покрајинског секретеријата, Ерасмус+.
- Организација Дана отворених врата за послодавце, са циљем упознавања ученика са њиховим потребама за кадровима, али и бенефитима које нуде ученицима на пракси.
- Награђивање најбољих ђака у процесу обављања стручне праксе, обезбеђивањем униформи, плаћених екскурзија и сл. Упућивање молбе превозницима за смањивање цене карата ученицима који одлазе на стручну праксу у друге градове.
- Представљање најбољих ученика на Дану школе, препоруке послодавцима за посао.

5. ЗАКЉУЧАК

С обзиром на честе проблеме са којима се сусрећу ученици, послодавци, родитељи и професори, током боравка ученика на стручној пракси, рад треба да укаже на проблеме и могућа решења проблема. Подаци који су добијени на основу спроведеног истраживања показују да се мишљења ученика, родитеља и запослених у објектима туристичке привреде поклапају у односу на одговоре на питања 1, 2, 3, 4, 8. Односно, да су знања стечена на стручној пракси врло важна за ученике са различитих аспекта професионалног живота. Тако стечена знања, одговорности и радне навике отварају могућности ђацима за запослење, а послодавцима омогућавају обучавање и селекцију стручних кадрова, које на овај начин и сами образују. У томе је заједнички интерес свих страна које су попуњавале упитник: родитеља, послодаваца и ученика. Са друге стране, мишљења ученика, родитеља и послодаваца се разликују по питању плаћања стручне праксе ученика. Док ученици и родитељи сматрају да је плаћање стручне праксе и путних трошкова мотивишући фактор, који би могао веома подстицајно да се одражава на усвајање нових знања и вештина ученика, послодавци се са тим ставом у највећем броју не слажу, јер су става да ђаци тек треба да уче, односно, да они треба да буду награђени што обучавају младе и још увек неквалификоване кадрове, којима обезбеђују оброк током боравка у њиховим објектима. Послодавцима је веома важно васпитање ученика, у којој родитељи имају најважнију улогу. Са друге стране, родитељи истичу да тај елемент није пресудан, тј. да је мање важан за добро обављање праксе.

Највећи број и ученика и родитеља и послодаваца, се сложио да је врло битно да ученици приликом обављања стручне праксе буду одговорни и своје радне обавезе извршавају благовремено и што успешније. Кључну улогу у успешном обављању стручне праксе ученика имају наставници практичне наставе, ментори и родитељи, који сви заједно треба да стварају добар амбијент за стицање додатних знања и усвајање вештина на

практи. Предузимање конкретних мера важно је због повећавања мотивације ученика, бољег и квалитетнијег обављања послова, редовног одлажења на стручну праксу и закључака о важности њеног обављања. Проналажење додатних начина за мотивацију ђака, повлашћени услови превоза, обезбеђивање бар једног obroka на пракси, добра комуникација са послодавцима и родитељима, само су неки од мотива који ће подстаћи ученике да са задовољством одлазе на стручну праксу. На тај начин, стварају се могућности да се и послодавци мотивишу и понуде школи плаћену праксу кроз процес укључивања у дуално образовање. На основу свега наведеног, потврђује се почетна и помоћна хипотеза у истраживању од које се пошло у истраживању, а то је да постоје разлике у ставовима испитаника, али и сличности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Албијанић, М. „Људски капитал у функцији економског раста и примена на Србију”. Београд: Факултет за економију, финансије и администрацију, (2010).
2. Водич за професионалну праксу у привредним друштвима. Завод за уџбенике Београд, (2011).
3. Guzeller, C. O., Yildiz, S., Sonuc, N. „Comparison of Tourism Education Programs in Turkey and Greece, Future Challenges”. *Turizam* 13(1). Novi Sad: Prirodno-matematički fakultet, (2009).
4. Dejanović, D. „Enogastronomске манифестације у функцији обликовања туристичке понуде”. Свеучилиште у Риједи, Факултет за менаџмент у туризму и угостителјству, (2019).
5. International Labour Office. Global Employment Trends 2011, (05.011.2020.) Preuzeto sa: <http://www.ilo.org>.
6. Kusluvan, S. *Managing Employee Attitudes and Behaviors in the Tourism and Hospitality Industry*. New York: Nova Science Publishers, (2003).
7. Мишковић, И. „Ставови студената туризма о утицају стручне праксе на избор будућег занимања и управљање каријером”. *Tims Acta*, 7: 39-50, (2013).

Остали извори:

Закон о основама система образовања и васпитања, "Службени гласник РС", бр. 88/17 и 27/18.

Закон о средњем образовању и васпитању, "Службени гласник РС", бр. 55/2013, 101/2017, 27/2018. и др.

Просветни Гласник, 2/2020.

Интерни извештаји педагошко-психолошке службе Школе,

Извештаји професора стручне праксе

www.mpn.gov.rs

www.ekosko.edu.rs